

دوفصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات زبانی و بلاغی

سال ۹ - شماره ۱۸ - پاییز و زمستان ۹۷

صفحات ۱۳۵ - ۱۶۴

خشونت گفتاری در مطبوعات (مطالعه موردی روزنامه‌های فارسی)^۱

محمد راسخ‌مهند* / مجتبی‌علیزاده صحرایی** / راحله ایزدی‌فر*** / رقیه سلیمان****

چکیده

یکی از نقش‌های مهم زبان، انتقال احساسات هر فرد به افراد دیگر است. احساسات، مفاهیمی انتزاعی هستند که برای بیان و درک باید به صورت مفاهیم عینی درآیند و استعاره‌ها و صفات، از جمله ابزارهای تبدیل مفاهیم انتزاعی به عینی، به شمار می‌روند. در تحقیق کنونی برآنیم به این سؤال پاسخ دهیم که «آیا زبان فارسی در زمینه به کارگیری ابزارهای زبانی خشونت‌آمیز، تغییر کرده است؟» برای پاسخ به این پرسش، باید دریابیم آیا بازنمون شناختی و ذهنی بیان خشم در زبان، سیر صعودی داشته است یا نزولی. یکی از بازنمون‌های بروز احساساتی همچون خشم در زبان روزمره، در روزنامه‌های منتشرشده به هر زبان، است. به عبارت دیگر، متون روزنامه‌ها بازتاب تفکرات و گفتار هر جامعه است. از این رو، مطالعه خشم در تحقیق کنونی را به بررسی استعاره‌های مبین خشم در زبان فارسی و صفات به کاررفته بر اساس این احساس در پیکره‌ای متشکل از روزنامه‌های فارسی محدود کرده‌ایم. چارچوب نظری پژوهش کنونی بر اساس نظریه استعاره مفهومی است که در منابع مهم و تأثیرگذاری از جمله لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) و لیکاف (۱۹۹۳) مطرح شده است. روش شناسایی استعاره‌ها در

۱. این مقاله بخشی از طرح پژوهشی است با عنوان «بررسی میزان خشونت در زبان فارسی (کد ۳۱۸۸)» که با حمایت ستاد توسعه علوم و فناوری‌های شناختی انجام شده است.

rasekh@basu.ac.ir

* استاد زبان‌شناسی دانشگاه بوعلی‌سینا (نویسنده مسئول)

** دانشجوی دکتری زبان‌شناسی دانشگاه شیراز

*** دانش‌آموخته دکتری زبان‌شناسی از دانشگاه بوعلی‌سینا

**** دانش‌آموخته کارشناسی ارشد زبان‌شناسی از دانشگاه بوعلی‌سینا

تاریخ وصول: ۱۳۹۷/۰۳/۰۲ - پذیرش نهایی: ۱۳۹۷/۰۷/۱۰

این تحقیق، بر اساس روش «فرایند تشخیص استعاره» است که در پراگماتیک (۲۰۰۷) مورد استفاده قرار گرفته است. در مجموع، صد سرمقاله یا تیتیر اصلی خبر از روزنامه‌های مهم و پرتیراژ کیهان و اطلاعات که دارای آرشيو حداقل ۵۰ ساله هستند (۵۰ مورد از هر روزنامه و یک مورد از هر سال) به صورت اتفاقی برای این تحقیق انتخاب و در مجموع ۱۸ حوزه مبدأ برای استعاره‌ها شناسایی شد. اهمیت مقاله کنونی از این جهت است که می‌خواهد سیر تغییر کاربرد خشونت در زبان فارسی را بر اساس پیکره‌های طبیعی و واقعی از مطبوعات پرمخاطب این زبان نشان دهد و ارتباط آن را با تحولات اجتماعی و سیاسی مهم هر دهه نشان داده، از این طریق به الگویی شناختی از زبان فارسی بر مبنای سیر تغییر خشونت در این زبان و باز نمود آن در مطبوعات فارسی دست یابد. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل سیاسی و اجتماعی، بر الگوی تغییر روند خشونت زبان فارسی در مطبوعات تأثیرگذار بوده‌اند.

کلیدواژه: استعاره مفهومی، استعاره خشم، روزنامه‌های فارسی، زبان‌شناسی شناختی، صفت.

مقدمه

زبان از سویی، محصول و از سوی دیگر، بخشی مهم از فرهنگ است. با بررسی زبان‌ها در قالب کلی، محقق می‌تواند ماهیت کلی فرهنگ بشری را درک کند و با بررسی هر زبان، درک عمیقی از آن فرهنگ خاص کسب کند. زبان‌ها شواهد جالب توجهی از نحوه ادراک تجربه انسانی به دست داده، فرهنگ‌ها در بیشتر موارد، هم نحوه تفکر و هم نحوه احساس افراد را شکل می‌دهند. در سال‌های اخیر، مفاهیم احساسی، مورد توجه زبان‌شناسان جهان قرار گرفته است. مفهوم^۱ به عنوان واحد تفکر تعریف می‌شود که شامل تمام اطلاعات در مورد چیزی است که در هوشیاری افرادی وجود دارد که به زبانی خاص صحبت می‌کنند. درک مفاهیم احساسی، از طریق استعاره‌های احساسی انجام می‌گیرد. در دهه گذشته، تحقیقات متعددی در مورد جنبه‌های استعاره‌ای مفاهیم احساسی انجام شده است. نتایج این تحقیقات با استفاده از چارچوب زبان‌شناسی شناختی در آثار افرادی همچون لیکاف و جانسون^۲ (۱۹۸۷)

1. concept.

2. Lakoff, G & Johnson, M.

عرضه شده است. بر اساس لیکاف و جانسون (۱۹۸۷)، ویژگی‌های خاص حالات احساسی بشر که در جهان‌بینی یک زبان ثبت می‌شود، توسط استعاره‌های مفهومی تفسیر می‌شوند و بخشی از محتوای مفاهیم را نشان می‌دهند. بنابراین، از آنجا که استعاره نه تنها در زبانی که مردم در مورد احساسات به کار می‌برند، نفوذ می‌کند و به وفور در آن به کار می‌رود، بلکه در درک بیشتر جنبه‌های مفهوم‌سازی احساس و تجربه احساس نیز ضروری است. رسانه نیز از زبان برای اطلاع‌رسانی و القای معنای مورد نظر خود به مخاطب بهره می‌گیرد و نقش استعاره در این میان به عنوان ابزاری برای سازمان‌دهی انسجام متن، حائز اهمیت است. در زمان درک یک متن، جریان اطلاعات از نوشته‌های روی کاغذ یا آواهای شنیداری به سوی مغز و ادراک آن‌ها صورت می‌گیرد. همین کلمه‌ها، عبارات و جملات هستند که ابتدا با آن‌ها مواجه می‌شویم و پس از پردازش آن‌ها، به معنای مورد نظر در ذهن می‌رسیم. بنابراین، ساختار جمله‌ها و گفتمان در بازنمود استعاره، حائز اهمیت است و جریان فکر را هدایت می‌کند (زابلی‌زاده و موسوی، ۱۳۹۴: ۶۲).

خشونت به شکل‌های مختلفی نمود پیدا می‌کند. انسان همواره از گذشته تا کنون با خشونت زندگی کرده است. پدیده‌ای به نام خشونت را یکی از مظاهر زندگی دسته‌جمعی تلقی می‌کنند که در هر اجتماعی یافت می‌شود. خشونت پدیده‌ای دائمی و در عین حال، متغییری اجتماعی است که در ایام عادی به نحوی منظم رخ می‌دهد و در موارد غیر عادی، همچون جنگ، بحران‌های سیاسی و تورم اقتصادی، افزایش می‌یابد. رسانه‌ها می‌توانند بازتابی باشند از آنچه که در یک جامعه رخ می‌دهد. خشونت به گونه‌ای آشکار یا در قالب الفاظ، از طریق رسانه‌ها در جامعه منتشر می‌شود. برخورد و خشونت در مطبوعات، به سه شکل تشخیص داده می‌شود: یافتن ارزش برخورد برای انتخاب رویداد و تبدیل آن به خبر، استفاده از تصاویر و عکس‌هایی که اصطلاحاً فجیع نامیده می‌شوند و استفاده از واژگانی که بار معنایی خاصی را تداعی می‌کنند، به رویدادها جهت می‌دهند و سبب تحریک و به هیجان آوردن افکار عمومی برای اجرای

سیاستی خاص می‌شوند. برای درک بهتر شکل سوم وجود خشونت در مطبوعات، یعنی استفاده از واژگانی خاص، باید به بار معنایی واژگان توجه داشت؛ چراکه کلمات یک معنای حقیقی و یک بار عاطفی ویژه را با خود به همراه دارند و در این مورد، نقش مخاطب و تعبیر او از واژه نیز اهمیت می‌یابد (علی‌آبادی، ۱۳۹۳: ۷۴-۷۸).

توجه به خشونت و یافتن ریشه این حرکات ضداجتماعی مدت‌هاست که از سوی محققان و پژوهشگران رشته‌های مختلف علوم انسانی، از جمله نژادشناسی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و تاریخ مورد توجه قرار گرفته است. با توجه به اینکه بررسی حوزه معنایی خشم در پیکره‌ای طبیعی از زبان فارسی در تحقیقات پیشین، در مورد این زبان انجام نگرفته است و از سوی دیگر، وسایل ارتباط جمعی، یکی از ارکان انتشار خشونت در جهان تلقی می‌شوند، پیکره‌ای مشتمل بر روزنامه‌های منتشر شده به زبان فارسی، برای این تحقیق انتخاب شد که در بخش تجزیه و تحلیل داده‌ها به معرفی آن و نحوه انتخاب روزنامه‌ها خواهیم پرداخت. ویژگی دیگر بررسی کنونی، مقایسه زمانی پیکره مورد بررسی است. اهداف تحقیق کنونی عبارت‌اند از:

الف. توصیف مفهوم خشم که از طریق زبان بیان می‌شود و بررسی نحوه تبلور زبانی خشونت؛

ب. ارائه نمونه‌های تجربی از عبارت‌های حاوی استعاره‌های خشونت در روزنامه‌های فارسی؛

ج. مقایسه شباهت‌ها و تفاوت‌ها بین عبارت‌های حاوی استعاره‌های خشونت در روزنامه‌های فارسی در پنج دهه گذشته.

بحث نظری

زبان‌شناسی شناختی^۱ به‌عنوان یکی از شاخه‌های مهم علوم شناختی، رویکردی است که به زبان به‌عنوان وسیله‌ای برای کشف ساختار نظام شناختی انسان می‌نگرد

1. cognitive linguistics.

(گلفام و یوسفی‌راد، ۱۳۸۱: ۵۹). یکی از شاخه‌های اصلی زبان‌شناسی شناختی، معناشناسی شناختی^۱ است که به بررسی رابطه بین نظام مفهومی ذهن و ساختار معنایی رمزگذاری شده در زبان و ارائه الگوهایی از ذهن آدمی و بازنمایی ساختار مفهومی و مفهوم‌سازی ذهنی می‌پردازد. در این شاخه از علم، تکوین مفاهیم زبانی، استعاره و مقوله‌بندی‌های زبانی و ذهنی از پدیده‌های جهان، همگی بخشی از روند کلی شناخت انسان از جهان خارج محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر، در این شاخه از علم، فرایندهای زبانی، از جمله خلق استعاره، زیرمجموعه فرایندهای شناختی در معنای عام آن به شمار می‌روند (روشن و اردبیلی، ۱۳۹۲، مقدمه).

همان‌طور که ردی^۲ (۱۹۷۹) گفته: «زبان روزمره ما عمدتاً استعاره است»، استعاره یکی از پرکاربردترین ابزارهای زبانی محسوب می‌شود. کرس^۳ نیز معتقد است استعاره، کاربردی گسترده دارد و عنصری اساسی در فعالیت‌های شناختی و زبانی است (کرس، ۱۹۸۹: ۷۲). همان‌طور که از ریشه‌شناسی واژه استعاره مشخص است، این اصطلاح به معنای انتقال ویژگی‌ای از یک شیء به شیء دیگر است. به عبارت دیگر، منظور از استعاره، فرایندهای زبانی است که در آن، ویژگی‌های یک شیء، به شیء دیگر نسبت داده می‌شود، به نحوی که زمانی که از شیء دوم صحبت شود، گویی با شیء نخست برابر است (هاوکس، ۱۳۷۷: ۱۱). از زمان یونانیان و رومیان باستان، این اصطلاح به معنای انتقال معنا از یک واژه به واژه دیگر بوده است و هنوز به معنای فرایندی است که در آن، یک واژه، معنای دیگری کسب می‌کند. تعریف امروزی استعاره عبارت است از: رابطه بین معانی منطقی فرهنگ‌لغتی و بافتی بر اساس نزدیکی یا شباهت بین ویژگی‌های خاصی از دو مفهوم موردنظر (گالپرین، ۱۹۸۱: ۱۴۰). استعاره‌ها با تکیه بر ساختار واژگان و دانش قبلی شکل می‌گیرند. بیشترین بخش طبقه‌بندی و استنباط انسان بر اساس استعاره‌هاست و بسیاری از مفاهیم،

1. cognitive semantics.

2. Reddy.

3. Kress.

به‌ویژه مفاهیم انتزاعی، از طریق انطباق اطلاعات و انتقال دانسته‌ها از حوزه‌ای به حوزه دیگر سازمان‌دهی می‌شود (هاشمی، ۱۳۸۹: ۲).

در دیدگاه جدید، استعاره از زبان، جدایی‌ناپذیر و عامل خلق واقعیت‌های جدید است. این دیدگاه جدید در مورد استعاره، نخستین بار لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) مطرح شد. در رویکرد شناختی، لیکاف و جانسون (۱۹۸۰) پیشنهاد کردند که استعاره‌ها حاوی استلزاماتی^۱ هستند که تجربه ما را سازمان‌دهی و به نحو منحصر به فردی آن تجربه‌ها را بیان کرده، واقعیت‌های ضروری را خلق می‌کنند. مفاهیم انتزاعی تا حد زیادی از طریق استعاره نمایان می‌شوند و از این طریق ما می‌توانیم مفاهیم انتزاعی‌ای همچون صلح را از طریق آرای عینی درک کنیم؛ به عبارت دیگر، ما مفاهیم انتزاعی و مبهم را از طریق مفاهیم عینی‌تری نشان می‌دهیم که به صورت واضح‌تر در تجربه ما ترسیم شده‌اند (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰: ۱۱۲). مفهومی که از این طریق درک می‌شود (یعنی مفهوم انتزاعی‌تر یا ناآشنا) حوزه مقصد^۲ است و مفهوم دیگر که به نحوی درک یا صحبت از آن مقصد را تسهیل می‌کند، حوزه مبدأ^۳ (مفهوم عینی‌تر یا آشنا) نامیده می‌شود. نظریه استعاره مفهومی^۴، ارتباط بین این حوزه‌های مفهومی را در قالب نگاشت‌های^۵ بین عناصر درون حوزه‌های مبدأ و مقصد ترسیم می‌کند. معمولاً نگاشت عناصر حوزه مبدأ در حوزه مقصد به صورت «حوزه مقصد، حوزه مبدأ است»^۶ نشان داده می‌شود (لیکاف، ۱۹۹۳: ۲۰۷). برای مثال، در نمونه «عشق، یک سفر است»^۷ که در آن، سفر حوزه مبدأ ما و عشق حوزه مقصد ما است، از دانشی که در مورد مفهوم «سفر» داریم، برای درک و توصیف مفهوم «عشق» استفاده می‌کنیم. بنابراین،

1. entailment.
2. Target domain.
3. Source domain.
4. conventional metaphors.
5. mappings.
6. TARGET DOMAIN IS SOURCE DOMAIN.
7. LOVE IS A JOURNEY.

هدف نهایی ما صحبت از عشق است. نگاشت از حوزه مبدأ به حوزه مقصد در موارد زیر دیده می‌شود:

عشاق، مسافران هستند؛

رابطه عشق، وسیله نقلیه است؛

حالت بودن در رابطه، نزدیکی فیزیکی بودن در وسیله نقلیه است؛

اهداف مشترک عشاق، مقاصد مشترکشان در سفر است؛

مشکلات، موانع سفر هستند (لیکاف، ۱۹۹۳: ۲۰۷).

این نگاشت‌ها در عبارت‌های استعاری‌ای همچون موارد زیر آشکار می‌شوند:

بین به کجا رسیدیم؛

به تقاطع رسیده‌ایم؛

ما باید هریک راه خودمان را برویم؛

دیگر نمی‌توانیم به عقب برگردیم؛

فکر نمی‌کنم این رابطه به هیچ جا برسد؛

ما الان کجاییم؛

ما گیر کرده‌ایم؛

راه طولانی و سختی بود؛

از جاده خارج شده‌ایم؛

این رابطه دارد از هم فرومی‌پاشد (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰: ۴۴-۴۵).

ساختار معنای استعاری، درک و فهم انسان را شکل می‌دهد و تأثیرات ایدئولوژیکی دارد (بیلینگ و مک‌میلان، ۲۰۰۵: ۴۷۷). لیکاف (۲۰۰۲) بر این باور است که استعاره‌ها، خوشه‌های معنای فرهنگی را شکل می‌دهند. اهمیت استعاره علاوه بر خلق ساختار جدید سازه زبانی، تولید یک الگوی ذهنی است که درک مفهوم پیام متن بر اساس آن ساماندهی می‌شود؛ از این رو، بررسی کارکرد استعاره‌های

مفهومی، تبیین جدیدی از عملکرد ذهن در ادراک رویدادها ممکن می‌سازد (لیکاف و جانسون، ۱۹۸۰).

پیشینه تحقیق

از آنجاکه اخبار در ساخت و تطبیق اطلاعات و باورهای افراد، نقش مهمی ایفا می‌کند و استعاره بخش مهمی از نحوه تعامل افراد با وقایع جدید و اخیر یک جامعه است (کندی^۱، ۲۰۰۰: ۲۰۹)، کلام اخبار طبیعتاً منبعی بسیار غنی از زبان تلویحی را دربر دارد. از این رو، تاکنون تحقیقات زیادی در مورد استعاره در کلام اخبار در زبان‌های مختلف انجام شده است. به عنوان نمونه، زبان استعاری در متون خبری برای نشان دادن طرز تفکرهای گوناگون و تأثیرات مجاب‌کننده هریک در گفتار سیاسی در زبان‌های مختلف در تحقیقات متعددی بررسی شده است که از آن جمله می‌توان به کیتیس و میلایدس^۲ (۱۹۹۷)، موسلف^۳ (۲۰۰۶) و زینکن^۴ (۲۰۰۳) اشاره کرد.

چارتریس- بلک^۵ (۲۰۰۴) با تأکید بر جنبه کاربردشناختی و رویکردهای پیکره‌ای در تحلیل استعاره، به بررسی پیکره‌های متنی مختلف از جمله گفتمان سیاسی احزاب آمریکایی و انگلیسی، گزارش‌های ورزشی و اقتصادی و گفتمان دینی پرداخته و کارکرد ایدئولوژیک استعاره را در این گفتمان‌ها نشان داده است (رضاپور، ۱۳۸۹: ۱۷۳-۱۷۸). رضاپور و آقاگل‌زاده (۱۳۹۱) نمونه‌هایی از استعاره‌های نظام‌مند به کاررفته در روزنامه‌های رسالت، کیهان، ایران، مردم‌سالاری و آفتاب یزد را استخراج و بر اساس رویکرد تحلیل گفتمان انتقادی و رویکرد کاربردشناختی استعاره گفتمانی، آن‌ها را از لحاظ بار ایدئولوژیکی تجزیه و تحلیل کرده‌اند. رضاپور (۱۳۹۴) استعاره‌های دستوری همچون اسم‌سازی و وجهیت را در گفتمان سیاسی روزنامه‌های

1. Kennedy.
2. Kitis & Milapides.
3. Musolff.
4. Zinken.
5. Charteris-Black.

داخلی رسالت و شرق بررسی کرده است. نامور و امیری پریان (۱۳۹۶) به بررسی کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیترهای خبر ۲۰:۳۰ شبکه دو سیما از منظر معناشناسی شناختی پرداخته‌اند. زابلی‌زاده و موسوی (۱۳۹۴) نیز به بررسی نقش استعاره در گفتمان خبری رسانه‌های بین‌المللی پرداخته و راهکارهایی عملی برای بهره‌بردن از استعاره در تولید متون خبری ارائه کرده‌اند. طوسی نصرآبادی و روشن (۱۳۹۵) به بررسی استعاره فوتبال در عناوین خبری روزنامه‌های ورزشی ایران پرداخته‌اند. از آنجا که تحقیقات پیشین انجام‌شده در مورد بررسی روزنامه‌های داخلی به بررسی موضوع خشونت نپرداخته‌اند، هدف تحقیق کنونی بررسی این موضوع در پیکره‌ای از روزنامه‌های منتشرشده به زبان فارسی بود تا در بافت کلامی بزرگی، به این موضوع پرداخته شود. ویژگی دیگر تحقیق کنونی، بررسی تمام پیکره به صورت دستی توسط نویسندگان مقاله است.

روش تحقیق

متون مطبوعاتی، منبعی بسیار غنی از داده‌های زبان طبیعی را برای بررسی‌های زبانی فراهم می‌کنند (کرینمایر^۱، ۲۰۱۱). با این حال، نظریه استعاره مفهومی، روشی نظام‌مند برای مطالعه استعاره در عبارت‌های به کاررفته در پیکره‌ای از داده‌های طبیعی به دست نمی‌دهد. استفانوویچ^۲ (۲۰۰۶: ۱) بر این باور است که نخستین مسئله پیش روی هر تحلیل پیکره‌بنیاد، تشخیص و استخراج داده‌های مرتبط از پیکره است. امکانات مختلفی برای استخراج عبارت‌های استعاری وجود دارد. تهیه فهرست‌ها و جست‌وجوی واژه‌ها و عبارت‌هایی خاص در پیکره، از جمله این راه‌هاست که محصول آن، فهرست وقوع واژه‌ها و عبارت‌های مورد جست‌وجو در متن موردنظر است. در پژوهش کنونی، الگوی «فرایند تشخیص استعاره»^۳ که توسط گروه

1. Krennmayr.

2. Stefanowitsch.

3. Metaphor Identification Process (MIP).

پراگ‌لجاز^۱ (۲۰۰۷) به سرپرستی جرارد آستین پیشنهاد گردیده، برای تشخیص استعاره استفاده شده است. این الگو، روشی نظام‌مند برای تشخیص واژه‌ها و عبارت‌هایی ارائه می‌دهد که به صورت استعاری در متن به کار رفته‌اند. با استفاده از این روش می‌توان دریافت که آیا واژه و عبارتی در متن مورد نظر دارای کاربرد استعاری است یا خیر. زبان روزنامه‌هایی که در این تحقیق بررسی می‌شوند، رسمی است و متون به فارسی معیار نوشته شده‌اند و به راحتی در دسترس‌اند. متون خبری سرشار از اطلاعات هستند. فرایند تولید خبر، به روزنامه‌نگاران این امکان را می‌دهد تا با دقت متون خود را تألیف کرده، انتخاب‌های واژگانی دقیقی داشته باشند که این امکان در تضاد با محدودیت‌های تولید زمان حقیقی در مکالمه است (بایبر^۲، ۱۹۸۸: ۱۰۴-۱۰۵). از این رو، فرایند تشخیص استعاره به طور شفاف در متون روزنامه‌ها قابل اعمال است. گروه پراگ‌لجاز (۲۰۰۷) نیز مراحل فرایند تشخیص استعاره را در جمله‌ای از یک گزارش خبری نشان داده‌اند.

یافته‌ها

الف. داده‌ها

در هر روزنامه درمورد یک رویداد مهم سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... مطالب مختلف از جمله سرمقاله، مقاله، مصاحبه با صاحب‌نظران و افراد آگاه، گزارش، خبر، بیانیه و غیره تهیه می‌شود. در میان این مطالب متنوع، سرمقاله‌ها از اهمیت خاصی برخوردارند؛ زیرا معمولاً توسط سردبیر یا مدیرمسئول روزنامه نوشته می‌شوند و بنابراین نمودی از نگاه عمیق‌تر و دیدگاه مالکان و مدیران روزنامه است. به عبارت دیگر، سرمقاله‌ها و یادداشت‌ها بیش از دیگر مطالب روزنامه همچون مصاحبه، گزارش، خبر و... دیدگاه آن روزنامه را نشان می‌دهند. از سوی دیگر، سرمقاله‌ها صرفاً

1. Praggeljaz Group.

2. Biber.

به گزارش یک رویداد نمی‌پردازند؛ بلکه نوعی قضاوت درمورد آن رویداد ارائه می‌دهند (حامدی شیروان و شریفی، ۱۳۹۳: ۱۷۸).

در این مقاله از بین مطالب مختلف به بررسی و تحلیل سرمقاله‌ها و مقاله‌های تحلیلی - خبری صفحه‌های اول و دوم پرداخته شد که این مطالب با عناوین مختلف از جمله سرمقاله، یادداشت، یادداشت سردبیر، یادداشت روز، نگاه روز، نکته و... منتشر شده‌اند و در صورت عدم وجود چنین مطالبی در روزنامه موردنظر، مهم‌ترین خبر آن روزنامه برای بررسی انتخاب شد.

ب. تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این بخش، به بررسی روزنامه‌های منتشرشده به زبان فارسی در ایران خواهیم پرداخت. دو روزنامه مهم و پرتیراژ که آرشو حداقل ۵۰ ساله دارند؛ یعنی روزنامه‌های اطلاعات و کیهان برای بررسی کنونی انتخاب شدند. از سال ۱۳۵۰، هر سال یک شماره از هریک از روزنامه‌ها به صورت اتفاقی انتخاب شد. برای انتخاب اتفاقی تاریخ روزنامه‌ها، از نرم‌افزار The hat نسخه ۳ استفاده شد که برای ساخت بازی‌های شانسی و اعداد اتفاقی کاربرد دارد. در مجموع، ۱۰۰ سرمقاله یا خبر تیتراژ اصلی روزنامه‌های کیهان و اطلاعات (هر روزنامه: ۵۰ مورد در کل و هر سال یک مورد) از نظر استعاره‌های خشونت و صفت‌ها بررسی شد.

در بخش بررسی استعاره در روزنامه‌های موردبررسی، محققان به جست‌وجوی عبارت‌های استعاری مرتبط با خشونت پرداختند. استعاره‌های خشونت (کلامی و فیزیکی) در دو روزنامه به تفکیک فهرست شدند و سپس نگاشت‌ها و الگوهای مشترک در این استعاره‌ها ارائه شد و بسامد وقوع هریک مشخص گشت و در نهایت الگویی از تعداد و نوع استعاره‌های خشونت در این دوران به دست آمد. استعاره‌هایی که مبنای تولید عبارت‌های استعاری بیان خشونت قرار گرفته‌اند، در این بخش مشخص و حوزه‌های مبدأ به کاررفته در این استعاره‌ها نیز ذکر شده‌اند. نمونه‌هایی از استعاره‌هایی که مبنای تولید عبارت‌های استعاری بیان خشونت قرار گرفته‌اند، در ادامه

آورده شده است. در مجموع ۱۸ حوزه مبدأ در این روزنامه‌ها مشخص گردید. نام روزنامه‌ای که استعاره موردنظر در آن به کار رفته و تاریخ انتشار آن، در کنار هر مثال ذکر شده است.

۱. خشونت، برخورد فیزیکی است

• اگر ارتش به او اعمال فشار کند، بدون تأمل علیه آن اقدام خواهد کرد (کیهان، ۵۶/۱/۲۳).

• این هر دو فصل تمامی هستی را به ظاهر به عصیان و خشم درمی کشد و آدمی را به تازیانه بادهای سخت گرفتار می کند (کیهان، ۵۶/۱۲/۲۹).

• علت دیگر فلسفه وجودی اسرائیل غاصب، خیانت و یا سکوت برخی از حکام دول عربی در برابر اهداف جنایتکارانه این کشور می باشد (اطلاعات، ۶۳/۴/۹).

• صدام جنایتکار و اربابان جانی‌اش باید بدانند پاسخ این اعمال وحشیانه و ناجوانمردانه را در جبهه‌های نبرد خواهند داد (کیهان، ۶۲/۶/۱۲).

• ما با کوبیدن بصره به راحتی می توانیم آسایش، آرامش و خواب را از چشم رژیم عراق بگیریم (کیهان، ۶۳/۴/۹).

• در آستانه ۱۹ فروردین سالروز قطع رابطه سیاسی جمهوری اسلامی ایران با آمریکای جهان‌خوار... (اطلاعات، ۶۹/۱/۱۸).

۲. خشونت، فشار است

• پیش از اعدام، دست و پای آن‌ها را طناب پیچ کرده بودند (اطلاعات، ۵۱/۱۲/۱۲).

• برای تقلیل قیمت نفت پافشاری می کند (اطلاعات، ۵۳/۳/۱۲).

• اکثر تئاترهای آتن اجباراً تعطیل شدند (کیهان، ۵۸/۷/۱۲).

• با سرانگشت پلید این قدرت‌ها در منطقه خودمان در مرزهای خودمان، یعنی

رژیم مزدور و وابسته عراق داریم مبارزه می کنیم (اطلاعات، ۶۲/۶/۱۲).

• حربۀ بسیار خوبی است برای بذرافشانی‌های جدایی‌انداز استعمار (کیهان، ۶۱/۲/۲۱).

• اگر بخواهیم از توافق فاصله بگیریم تا به ایران فشار بیاوریم، اشتباه است. (اطلاعات، ۹۴/۵/۳).

۳. خشونت، بار است

• عدۀ زیادی طرفدار تحمیل مالیات بیشتر بر سود شرکت‌های نفتی هستند (اطلاعات، ۵۳/۳/۱۲).

• از همان زمان خشونت طاقت‌فرسایی علیه ما شروع شد (اطلاعات، ۵۵/۱۰/۱).

• تأسیسات اقتصادی-نظامی شهرهای بدره... زیر آتش سنگین توپخانه ایران قرار داشت (کیهان، ۶۶/۱۲/۱۷).

• ارتش صدام با استفاده وسیع از تانک هلی کوپتر و توپخانه سنگین درصدد بازپس‌گیری این شهرهاست (کیهان، ۷۰/۱/۶).

• و در این راه هزینه‌های گزافی را به ملت‌های این منطقه تحمیل کردند (کیهان، ۸۵/۹/۹).

• گوش زمانه به سنگینی عهدشکنی ناشنوا شده بود (اطلاعات، ۸۸/۱۴۱/۲۱).

۴. خشونت، مانع است

• شروع تحریم فروش نفت از طرف اعراب (اطلاعات، ۵۳/۳/۱۲).

• کسانی که به اجبار مانع تحصیل فرزندشان بشوند، مطابق قانون باید حتماً تنبیه شوند (اطلاعات، ۵۴/۶/۸).

• در اطراف این مسجد که درهای آن مهر و موم شده بود، تظاهرات شدیدی جریان داشت (کیهان، ۶۹/۱/۱۸).

• مخالفت این رژیم، نوعی لشکرکشی در برابر اسلام است (کیهان، ۵۷/۴/۱۳).

• هنوز هم ردّ پای برخی از عناصر نفوذی که سعی می‌کنند موضوعات خرد و سلیقه‌ای را به بحران‌های ملی تبدیل کنند، در گوشه و کنار به چشم می‌خورد (کیهان، ۷۹/۲/۲۲).

• طرف‌های غربی، امید خود به اختلافات درونی ایران را از دست نداده‌اند و به تهدید و تحریم به‌عنوان تکمیل‌کننده مذاکرات می‌نگرند (کیهان، ۸۸/۱۱/۲۱).

۵. خشونت، رفتار حیوانی است

• مدتی دولت و ملت ایران را می‌دوشیدند و به چاک می‌زدند (اطلاعات، ۵۵/۲/۲۳).

• گمان کرده‌اند پس از آن همه صحنه‌سازی‌های رسوا باز هم کسی پنجه‌های خون‌آلود را بر صفحه کاغذ نمی‌بیند (کیهان، ۵۰/۲/۲۳).

• انقلاب ایران و مردم را که علیه امپریالیسم جهان‌خوار غرب و صهیونیسم بیدادگر به پا خاسته بودند، به منزل پیروزی هدایت کرد (اطلاعات، ۵۸/۷/۱۲).

• این در واپسین لحظات طعمه‌شدن به زنجیری گران‌بار مبدل می‌شود و بر خصم خویش می‌پیچد، حلقه می‌زند (اطلاعات، ۶۱/۲/۲۱).

• اسرائیل از قبیل افعی‌هایی است که وقتی ناتوان شوند، خود را می‌خورند (کیهان، ۹۳/۴/۲۰).

۶. خشونت، پرخاشگری است

• سادات خائن و پلید، تو این‌ها را از کجا آورده‌ای؟ (اطلاعات، ۶۳/۴/۹).

• اگر نماینده‌ای از تریبون مجلس برای فحش دادن به دولت استفاده کرد، آیا مردم این را می‌خواهند؟ (کیهان، ۷۱/۸/۱).

• آمریکا دیروز هشدار داد که «لَفَاطِی هوس‌بازانه و تبلیغات حق‌به‌جانب» بعضی کشورها می‌تواند آن همکاری جهانی را که برای مبارزه با گرسنگی و رکورد لازم است، خنثی کند (کیهان، ۵۴/۳/۸).

- تروریست معدوم که از اعضای گروه مارکسیست‌های اسلامی بود، با نارنجک و سلاح کمربندی، حمله و یکی از مأموران را زخمی کرد (اطلاعات، ۵۷/۱/۵).
- وی با این کار خود در واقع به قلم، ستم و جفا وارد نموده و آن را ننگین کرده است (اطلاعات، ۶۷/۱۲/۱۳).
- توهین به رئیس جمهوری در روز دانشجو انزجار مردم را در پی داشت (اطلاعات، ۸۳/۹/۲۱).

۷. خسونت، دزد است

- خواب را از چشمانش می‌ربود و آرامش را از جانش می‌گرفت (اطلاعات، ۶۶/۱۲/۱۷).
- کوشش برای استراق سمع در سوئیس (اطلاعات، ۷۶/۱۲/۹).
- ریاکاری و برخوردهای دوگانه هسته اصلی این جرم ادعایی است (کیهان، ۷۶/۱۲/۹).
- رسیدگی به جرائمی که مجازات قانونی آن‌ها قصاص نفس یا قصاص عضو یا رحم یا صلب یا اعدام یا حبس ابد یا حبس بیش از ۱۰ سال و یا حد موجب قطع عضو است (اطلاعات، ۸۰/۴/۲۱).

- دولت سوریه ترکیه را به راهزنی هوایی متهم کرد (اطلاعات، ۹۱/۷/۲۴).

۸. خسونت، آلودگی است

- به بنگاه سخن‌پراکنی لندن، یعنی دستگاه سم‌پاشی بی بی سی تو سئل جسته است (کیهان، ۵۰/۲/۲۳).
- مصمم به زدودن کلیه آثار نکبت‌بار سلطه طولانی امپریالیسم و صهیونیسم از جمع خود بود (اطلاعات، ۵۸/۷/۱۲).
- دولت‌های مرتجع و وابسته را از صحنه سیاسی و اداری کشورهایشان طرد خواهند کرد. در مبارزه با دشمنان خارجی، تمام توانمان را باید بسیج کنیم تا دستی را که از آستین صدام بیرون آمده، قطع کنیم (کیهان ۶۴/۹/۳).

• امروز فاسدترین انسان‌ها پرچم اصلاح جهان را در دست گرفته‌اند (کیهان ۸۶/۵/۲۱).

• نطق‌های اوباما در این زمینه تهوع‌آور است (کیهان ۹۳/۴/۲۰).

۹. خشونت، حرارت است

• دشمن، مدافعان جان‌برکف شهر را زیر آتش سبک و سنگین قرار داده است (اطلاعات، ۵۹/۸/۲۶).

• اگر خرابکار باشید؛ یعنی بخواهید چوب لای چرخ و فلکشان بگذارید، قرار می‌سوزد و فرار بر قرار ترجیح داده می‌شود (اطلاعات ۶۴/۹/۳).

• بحث اتاق‌های گاز و سوزاندن یهودیان اگرچه بحثی تاریخی است... (کیهان، ۷۶/۱۲/۹).

• جورج بوش غافلگیر و برآشفته می‌شود (اطلاعات ۸۶/۵/۲۰).

• عربده متجاوزان شوم بود؛ اما همین کوره سخت حادثه، ما را گداخت (کیهان، ۹۱/۷/۲۴).

• این‌ها در وقت لازم می‌توانند یک جهنم واقعی را علیه اسرائیل به وجود آورند (کیهان ۹۲/۵/۱۲).

۱۰. خشونت، جنگ است

• از دیشب نیروهای مسلح و تانک‌ها در نقاط حساس پایتخت موضع گرفته‌اند (کیهان، ۵۳/۶/۲۱).

• با این شهریه‌ها هم مبارزه شود (اطلاعات، ۵۴/۶/۸).

• مردم عراق در انتظار شکست رژیم پوشالی صدام، ثانیه‌شماری می‌کنند (کیهان، ۶۲/۶/۱۲).

• این طرح توطئه‌آمیز صهیونیست‌ها زنگ خطر دیگری را به صدا درآورده تا همگی ما دشمن واقعی نظام جمهوری اسلامی، یعنی صهیونیست‌ها و اشغالگران قدس شریف را فراموش نکنیم (اطلاعات، ۷۹/۲/۲۲).

• موج سوم مهاجرت نخبگان و دانشگاهیان از آنجا آغاز شد که زیر هیاهوی طبل توسعه سیاسی، محیط امن علم و تحقیق، به محیط جنگ و گروه‌های سیاسی بدل گردید (کیهان، ۸۰/۴/۲۱).

• وقتی که اسیر امواج مرگ آور دریا می‌شوند (اطلاعات، ۸۷/۷/۲۹).

۱۱. خشونت، خرابی/ویرانی است

• هنوز فاجعه پایان نیافته و تنها نخستین پرده درام به انتها رسیده است (اطلاعات، ۵۱/۱۲/۱۲).

• بر اثر حمله‌های شدید بعدازظهر دیروز نیروهای خودی، ده تانک، هفت خودرو و یک موضع مهم دشمن متجاوز به نام «نهنگ» با کلیه وسایل و تجهیزات نظامی آن نابود شد (کیهان، ۵۹/۸/۲۵).

• و این صدای خردشدن استخوان‌های صدامیان است که خواب راحت مرتجعین مصر و سودان و عربستان و اردن و رفقای هم‌کاسه‌شان را آشفته کرده است (اطلاعات، ۶۱/۲/۲۱).

• به این ارزیابی رسیده‌اند که سیل بنیان‌کنی به اشتباه، اصلاحات نام گرفته بودند (کیهان، ۷۹/۲/۲۲).

• درگیری اردوغان با کردهای ترکیه و به‌هم‌ریختن وضع امنیتی سیاسی در استان‌های شرقی و جنوبی، سبب فروپاشی دولت کنونی می‌شود (کیهان، ۹۴/۵/۲).

• علاوه‌بر خردکردن روحیه آنان، نوید فتوحات بیشتری را می‌دهد (کیهان، ۹۵/۵/۲۸).

۱۲. خشونت، خوراکی بد/ مواد مخدر است

• در همین زمان مبارزه طولانی ملت ایران علیه رژیم فاسد پهلوی به مرحله حساس خود نزدیک می‌شد (اطلاعات، ۵۸/۷/۱۲).

• و به نظم و آرامش عمومی لطمه وارد می‌کند (کیهان، ۵۸/۷/۱۲).

• شوروی جنگ تلخ و پرخسارتی را تجربه کرده است (اطلاعات، ۶۶/۱۲/۱۷).

- رهبر معظم انقلاب اسلامی از تبلیغات وارونه استکباری در مورد مسئله فلسطین به عنوان یک مسئله بسیار تلخ یاد کردند (کیهان، ۷۱/۱/۸).
- شبکه مافیای آن‌ها دختران و زنان جوان را فریب می‌دهند (اطلاعات، ۸۷/۷/۲۹).

۱۳. خشونت، ماده درون ظرف است

- حملات شدید توپخانه عراق به اهواز همچنان ادامه دارد (کیهان، ۵۹/۸/۲۵).
- شاید در همان حال که خون از بدنش می‌ریزد و زخم دندان‌های دشمن را بر بدن دارد، او را همچنان در حلقه می‌گیرد (اطلاعات، ۶۱/۲/۲۱).

۱۴. خشونت، ورزش رزمی است

- رزمندگان اسلام با ضربات کوبنده و تاکتیک بسیار خوب، نیروهای دشمن متجاوز را از یک منطقه سوق الجیشی به عقب راندند (اطلاعات، ۵۹/۸/۲۶).
- ما می‌خواهیم با آزادسازی این شهر عزیز و مقاوم، پنجه بر گلوی دشمن جلا دادیم و بفشاریم و شاهرگش را قطع کنیم (اطلاعات، ۶۱/۲/۲۱).
- و ضربات خود را بر شما وارد خواهیم کرد (اطلاعات، ۶۲/۶/۱۲).
- که دشمن هرگز نتوانست از صدمات این ضربه مهلک رهایی یابد (کیهان، ۶۵/۹/۷).

- زیرا دوام و بقای این‌ها به جبهه‌ها ضربه می‌زنند و ارزش‌های انقلاب را تضعیف می‌کنند (کیهان، ۶۴/۹/۳).
- استیضاح وزیر کشور در مجلس، عرصه مناسبی برای تضارب دیدگاه‌های موافق و مخالف عملکرد یک مسئله وزارت کشور در پیشگاه ملت است (کیهان، ۷۷/۳/۲۸).

۱۵. خشونت، ماوراء الطبیعه است

- بی‌پرده صحنه‌های تراژدی غول استعمار نمایان گردد (کیهان، ۵۰/۲/۲۳).

• با سر دادن فریادهای «مرگ بر آمریکا» تنفر و انزجار خود را از شیطان بزرگ ابراز داشتند (اطلاعات، ۶۹/۱/۱۸).

• بعید است که همه چیز مطابق میل و اراده شیطان بزرگ و پیر فرتوت استعمار عملی شود (کیهان، ۸۱/۱۰/۲).

۱۶. خسونت، بیماری یا جنون است

- مکانیسم کور آن قدرت تمیز ندارد (کیهان، ۵۱/۱۲/۱۲).
- این تظاهرات، چند شهر بزرگ پاکستان را فلج کرده و به گفته مقامات مالی ۲۰۰ میلیون دلار به کشور ضرر زده است (کیهان، ۵۶/۱/۲۳).
- رزمندگان اسلام با ضربات کوبنده و تاکتیک بسیار خوب، نیروهای دشمن متجاوز را از یک منطقه سوق الجیشی به عقب راندند (اطلاعات، ۵۹/۸/۲۶).
- ماجرای سیاست‌های تعدیل آن‌طور که مطرح می‌شود، تدریجی نبوده و در برخی قسمت‌ها مثل نرخ ارز باعث وارد آمدن شوک به اقتصاد گردید (کیهان، ۷۲/۱۰/۱۱).

• چرا باید دیدگاه مطلق‌گرا و تنگ‌نظر گروهی که جناح و سلیقه جناحی خود را حق محض می‌دانند، امکان داوری در برابر این دو دیدگاه را از مردم سلب کند (اطلاعات، ۷۷/۳/۲۸).

• آشکارا از جنگ روانی آن‌ها علیه ایران حکایت می‌کند (کیهان، ۸۹/۶/۱).

۱۷. خسونت، با تلاق است

• فرو رفتن در حصار عصیبت‌های قومی و نژادی... (کیهان، ۶۱/۲/۲۱).

۱۸. خسونت، مرگ است

• جسد سه دیپلمات اعدام‌شده هنوز در داخل سفارت عربستان سعودی است (اطلاعات، ۵۱/۱۲/۱۲).

• زمستان، زمین را از نفس می‌اندازد (کیهان، ۵۶/۱۲/۲۹).

- در چندین جبهه، ضربات مهلکی به دشمن متجاوز بعثی وارد کردند و مزدوران ناچار به ترک چندین سنگر خود شدند (اطلاعات، ۵۹/۸/۲۶).
- ژنرال عمرام، فرمانده نظامی ساحل غربی از تمهیدات مرگبار ارتش اسرائیل دفاع کرد (کیهان، ۶۷/۱/۱۱).
- خواستار رسیدگی به قتل‌های زنجیره‌ای زنان در مشهد شدند (اطلاعات، ۸۰/۴/۲۱).
- جمع زیادی از اتباع ترکیه در این کشور قربانی این هم‌پیمانی شدند (کیهان، ۹۴/۵/۲).
- علاوه بر این موارد، در بسیاری موارد از چند استعارهٔ خشونت در یک جمله استفاده شده است؛ برای مثال:
- انزجار مردم از حمایت‌های وقیحانهٔ سازمان‌های به اصطلاح مدافع حقوق بشر از جنایات رژیم اشغالگر قدس علیه آوارگان مظلوم فلسطینی را مصور ساختند (کیهان، ۷۱/۱/۸).
- دو مورد استعارهٔ پرخاشگری، یک مورد استعارهٔ برخورد فیزیکی و یک مورد استعارهٔ مانع، در این جمله مشاهده می‌شود.
- می‌دانند که بعد از فاجعهٔ خونین مکه، قتل عام زائران بی‌گناه توسط دولت سعودی در سال ۶۶ توافق کردند که همه‌ساله حداقل در روز ششم ذی‌حجه در مکهٔ مکرمه تظاهرات برائت از مشرکین را به پا دارند (کیهان، ۷۳/۱/۱۵).
- این جمله نیز حاوی یک مورد استعارهٔ خرابی، یک مورد استعارهٔ مرگ و یک مورد استعارهٔ پرخاشگری است.
- از سوی دیگر بسته و پکیجی از فشارها، تهدیدها، تحریم‌ها و ترورها را در آستین داشت تا سر بزنگاه‌ها و مقاطع مختلف، از یکی از آن ترفندها و دسیسه‌ها استفاده نمایند (کیهان، ۹۰/۱۲/۲۵).
- استعاره‌های فشار و پرخاشگری و مانع و جنگ، در این جمله به کار رفته‌اند.

• درحالی که مسیر ارسال سلاح به کشورهای درگیر بحران از اروپا باز است، اما مسیر پذیرش قربانیان این سلاح‌ها مسدود شده است و با آنان بدرفتاری می‌شود (اطلاعات، ۹۵/۵/۲۸).

استعاره‌های جنگ، برخورد فیزیکی، مانع و پرخاشگری در این جمله به کار رفته‌اند.

شایان ذکر است که از آوردن یافته‌های تک‌به‌تک هر روزنامه و هر سال به صورت تفکیکی در اینجا خودداری کردیم؛ چراکه ۱۰۰ مورد بررسی شده و اگر می‌خواستیم همه داده‌ها را در این بخش ذکر کنیم، چنده صفحه می‌شد. به جای آن، نتایج کلی را در ادامه بیان خواهیم کرد. اگر بخواهیم این دو روزنامه را با هم در کل استعاره‌ها مقایسه کنیم، در دهه اول و دوم همچنان استعاره‌های خشونت روزنامه کیهان کمتر از اطلاعات بوده است، درحالی که این روند در سی سال گذشته (از دهه سوم تا زمان نگارش این پژوهش) برعکس شده است.

نتایج کامل بررسی استعاره‌ها در جدول زیر ذکر شده است.

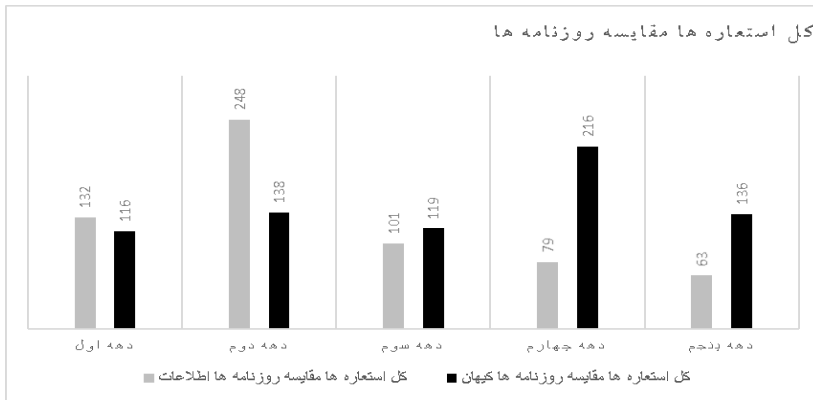
جدول (۱): نتایج کامل بررسی استعاره‌ها در روزنامه‌ها

استعاره‌ها به صورت دهه‌ای				
کل	کلامی	فیزیکی	روزنامه‌ها	
۱۳۲	۳۶	۹۶	اطلاعات	دهه اول
۱۱۶	۳۷	۷۹	کیهان	
۲۴۸	۷۳	۱۷۵	مجموع	
۲۴۸	۸۲	۱۶۶	اطلاعات	دهه دوم
۱۳۸	۳۶	۱۰۲	کیهان	
۳۸۶	۱۱۸	۲۶۸	مجموع	
۱۰۱	۲۵	۷۶	اطلاعات	دهه سوم
۱۱۹	۳۲	۸۷	کیهان	
۲۲۰	۵۷	۱۶۳	مجموع	
۷۹	۲۹	۵۰	اطلاعات	دهه چهارم

۲۱۶	۷۴	۱۴۲	کیهان	دهه پنجم
۲۹۵	۱۰۳	۱۹۲	مجموع	
۶۳	۲۰	۴۳	اطلاعات	
۱۳۶	۴۷	۸۹	کیهان	
۱۹۹	۶۷	۱۳۲	مجموع	

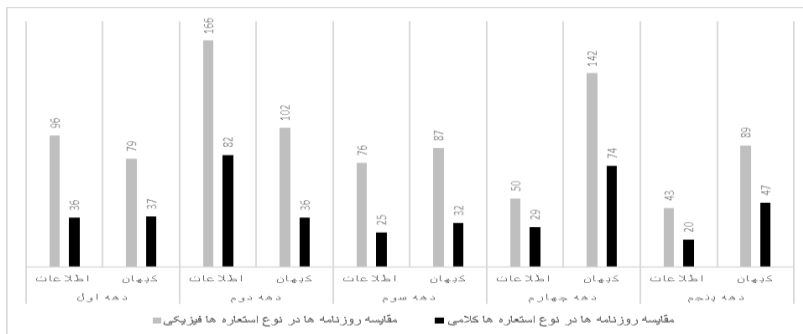
این نتایج در نمودار زیر نشان داده شده است.

نمودار (۱): بررسی استعاره‌های کل روزنامه‌ها به تفکیک روزنامه

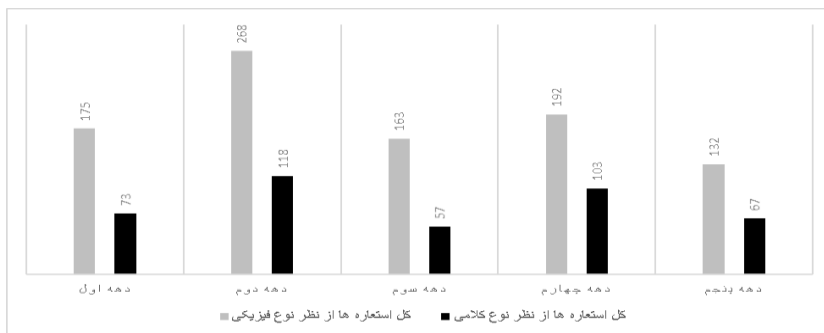
در ادامه، استعاره‌های خشونت را در روزنامه‌ها از نظر نوع کلامی و فیزیکی در هر دو روزنامه مقایسه کردیم. مقایسه روزنامه‌ها را از نظر استعاره‌های خشونت کلامی و فیزیکی در نمودار (۲) آورده‌ایم.

نمودار (۲): بررسی استعاره‌های کل روزنامه‌ها، به تفکیک روزنامه، از نظر نوع استعاره

همان‌طور که در نمودار (۲) قابل مشاهده است، در همه دهه‌ها و هر دو روزنامه، نوع فیزیکی استعاره‌ها بیشتر از نوع کلامی آن بوده است. می‌توان این موضوع را به چاپ روزانه و نبودن ممیزی‌ها مربوط دانست. در دهه دوم، استعاره‌های خشونت کلامی کیهان، کمتر از اطلاعات و در بقیه دهه‌ها استعاره‌های خشونت کلامی کیهان بیشتر از اطلاعات است. در دهه‌های سوم، چهارم و پنجم، تعداد استعاره‌های خشونت فیزیکی کیهان بیشتر از اطلاعات است و نشان می‌دهد که بیشتر استعاره‌های روزنامه کیهان از نوع فیزیکی بوده‌اند.

تعداد کل استعاره‌ها از لحاظ نوع استعاره را بدون مقایسه نوع روزنامه، در نمودار (۳) آورده‌ایم. همان‌طور که دیده می‌شود، در همه دهه‌ها، همواره تعداد کل استعاره‌های خشونت کلامی، کمتر از استعاره‌های خشونت فیزیکی است که این روند در مورد فیلم‌های بررسی‌شده کاملاً برعکس بوده؛ یعنی تعداد استعاره‌های خشونت کلامی در فیلم‌های سینمایی، بیشتر از استعاره‌های خشونت فیزیکی بوده است. نمودار (۳): بررسی استعاره‌های کل روزنامه‌ها

اختلاف بین نوع استعاره‌های خشونت کلامی و فیزیکی در دهه دوم (۱۵۰ مورد) از سطحی که در دهه اول (۱۰۲ مورد) داشت، خیلی بیشتر شد که طبیعتاً به دلیل شکوفایی انقلاب و حس وطن‌دوستی ملت و مملکت ایران اسلامی بوده است و در روزنامه‌ها بیشترین تبلور را داشته است (درست است که در دهه پنجم، تنها ۶ سال را می‌توانستیم بررسی کنیم؛ اما تصور بر این است که این روند درست باشد و البته در کل موضوع

خللی ایجاد نمی‌کند). اختلاف بین استعاره‌های خشونت فیزیکی و کلامی در دهه سوم (۱۰۶ مورد)، کمتر از دهه دوم شده است. این روند در دهه‌های چهارم و پنجم به ترتیب به ۸۹ و ۶۵ مورد کاهش یافته است.

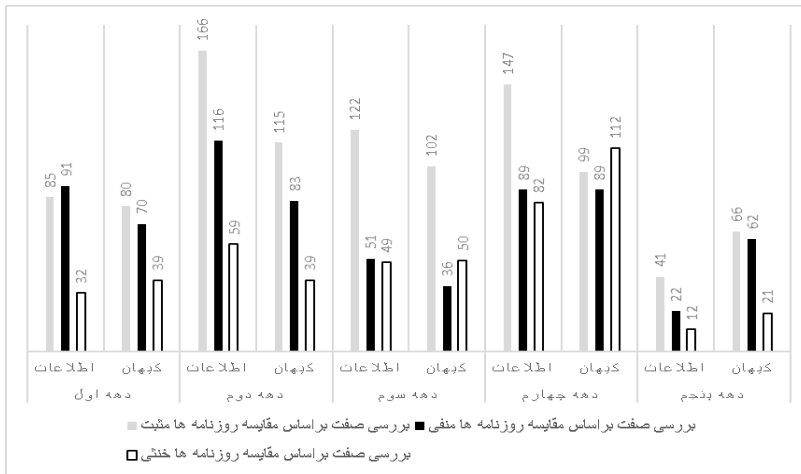
تعداد کل استعاره‌های خشونت را بدون مقایسه نوع روزنامه و نوع استعاره، در نمودار (۴) آورده‌ایم. در دهه دوم مطالعه (انقلاب)، استعاره‌های خشونت به بیشترین حد خود رسیده است که مقتضیات زمان جنگ و گزارش روزانه وقایع، این میزان از خشونت را توجیه می‌کند. به نظر می‌رسد از آن زمان به بعد، سیاست‌هایی در پیش گرفته شد تا این میزان از استعاره‌های خشونت کم شود یا اینکه خود زبان و اوضاع سیاسی جامعه این کاهش را به همراه داشته است. این استعاره‌ها در این دهه کم شد؛ اما بار دیگر از دهه چهارم افزایش داشته است و البته در دهه جاری با اینکه از نمودار تصور می‌شود این میزان کم شده، اما باید گفت چون تنها شش سال در این دوره قرار داشت، این میزان کمتر شده و چه بسا با کامل بودن دوره ده‌ساله این دوره، ممکن بود این میزان، بسیار بیشتر از دهه چهارم و نیز دهه دوم این مطالعه بشود.

نمودار (۴): کل استعاره‌های خشونت روزنامه‌ها

در بخش بعد، صفت‌های موجود در روزنامه‌ها را مورد بررسی قرار دادیم. در نمودار (۴) صفت‌های موجود در هر یک از روزنامه‌ها را به تفکیک هر دهه مشخص کرده‌ایم.

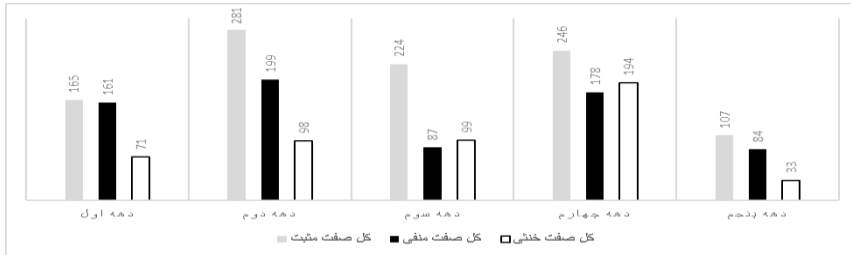
نمودار (۴): بررسی صفات هریک از روزنامه‌ها، به تفکیک سال

همان‌طور که در این نمودار مشخص است، روزنامه‌های اطلاعات نسبت به کیهان، از صفات منفی بیشتر استفاده می‌کند، ولی دیده شد که استعاره‌های خشونت روزنامه کیهان بیشتر از اطلاعات است. به همین شکل، روزنامه‌های اطلاعات از صفات مثبت بیشتری هم استفاده می‌کند و این مسئله حاکی از آن است که تعداد کل صفات روزنامه‌های اطلاعات بیشتر از روزنامه کیهان بوده، البته خشونت آن کمتر از روزنامه کیهان است. قدر مطلق اختلاف صفات مثبت و منفی روزنامه‌های اطلاعات در هر دهه (به جز دهه اول که در این دهه برای روزنامه‌های اطلاعات، شش و برای روزنامه کیهان، ده مورد بوده) همواره نسبت به کیهان بیشتر است. هرچه این اختلاف بیشتر باشد، در آن دهه از استعاره خشونت کمتری استفاده شده است. پس به‌طور کلی استعاره‌های خشونت کیهان، به این ترتیب بیشتر از اطلاعات بوده است.

مجموع صفات‌های روزنامه‌ها را در نمودار (۵) بررسی کرده‌ایم.

نمودار (۵): بررسی کل صفات روزنامه‌ها به تفکیک سال

همان‌طور که نمودار (۵) نشان می‌دهد، صفات مثبت در همه دهه‌ها بیشتر از خنثی و منفی بوده است. اختلاف صفات مثبت و منفی همان‌طور که مشاهده می‌شود، دقیقاً عکس استعاره‌هاست. در دهه دوم، صفات مثبت و منفی ۸۲ مورد اختلاف دارند که در همین دهه بیشترین استعاره خوشونت را داشتیم. اختلاف صفات مثبت و منفی در دهه سوم بیشتر شده است و در همین دهه، استعاره‌های خوشونت کمتری داریم. در دهه چهارم، اختلاف بین این صفات کمتر شده و به همین شکل، استعاره‌های خوشونت بیشتر. سرانجام، در دهه پنجم نیز این اختلاف کمتر و استعاره‌های خوشونت این دهه نسبت به دهه قبلی بیشتر شده است.

نتیجه

در این پژوهش به بررسی سیر خوشونت در زبان فارسی در پنج دهه و بر اساس پیکره‌ای مشخص پرداختیم. بررسی سیر خوشونت در زبان فارسی در پژوهش کنونی بر اساس داده‌های استخراج شده از روزنامه‌های فارسی منتشر شده در ایران در پنج دهه گذشته انجام گرفته است و نتایج زیر را می‌توان از یافته‌های آماری و الگوی استعاره‌های خوشونت در این پژوهش ارائه کرد:

۱. در دهه اول و دوم، استعاره‌های خوشونت روزنامه کیهان کمتر از اطلاعات بوده، در حالی که این روند از دهه سوم تا زمان نگارش این پژوهش، برعکس شده است.

۲. در همه دهه‌ها و در هر دو نوع روزنامه، نوع فیزیکی استعاره‌ها بیشتر از نوع کلامی آن بوده است. می‌توان این موضوع را به چاپ روزانه و نبودن ممیزی‌ها مربوط دانست. در دهه دوم، استعاره‌های خشونت کلامی روزنامه کیهان کمتر از اطلاعات و در بقیه دهه‌ها استعاره‌های خشونت کلامی روزنامه کیهان بیشتر از اطلاعات است. در دهه‌های سوم، چهارم و پنجم، تعداد استعاره‌های خشونت فیزیکی کیهان بیشتر از اطلاعات است که نشان می‌دهد استعاره‌های روزنامه کیهان، بیشتر از نوع فیزیکی بوده است.

۳. در همه دهه‌ها، همواره تعداد کل استعاره‌های خشونت کلامی، کمتر از استعاره‌های خشونت فیزیکی است.

۴. اختلاف بین نوع استعاره‌های خشونت کلامی و فیزیکی در دهه دوم (۱۵۰ مورد) از سطحی که در دهه اول (۱۰۲ مورد) داشت، خیلی بیشتر شد که طبیعتاً به دلیل شکوفایی انقلاب و حس وطن‌دوستی ملت و مملکت ایران اسلامی بوده است و در روزنامه‌ها بیشترین تبلور را داشته است.

۵. در دهه دوم مطالعه (انقلاب)، استعاره‌های خشونت به بیشترین حد خود رسیده است که مقتضیات زمان جنگ و گزارش روزانه وقایع، این میزان از خشونت را توجیه می‌کند. از آن زمان به بعد، به نظر می‌رسد سیاست‌هایی در پیش گرفته شده تا این میزان از استعاره‌های خشونت کم شود یا اینکه خود زبان و اوضاع سیاسی جامعه این کاهش را به همراه داشته است. این استعاره‌ها در این دهه کم شد، اما بار دیگر از دهه چهارم افزایش داشته است.

۶. تعداد کل صفات مورد استفاده در روزنامه اطلاعات بیشتر از کیهان است و خشونت آن کمتر از روزنامه کیهان.

۷. به‌طور کلی، استعاره‌های خشونت روزنامه کیهان بیشتر از اطلاعات بوده است.

۸. صفات مثبت در همه دهه‌ها بیشتر از خنثی و منفی بوده است. اختلاف صفات مثبت و منفی، دقیقاً عکس استعاره‌هاست. در دهه دوم، صفات مثبت و منفی ۸۲ مورد

اختلاف دارند که در همین دهه، بیشترین استعاره خشونت را داشتیم. اختلاف صفات مثبت و منفی در دهه سوم بیشتر شده است و در همین دهه استعاره‌های خشونت کمتری داریم. در دهه چهارم، اختلاف بین این صفات کمتر شده است و به همین شکل، استعاره‌های خشونت بیشتر. سرانجام، در دهه پنجم نیز این اختلاف کمتر و استعاره‌های خشونت این دهه نسبت به دهه قبلی بیشتر شده است.

منابع

- حامدی‌شیروان، زهرا و شهلا شریفی (۱۳۹۳)، تأثیر مؤلفه‌های واژگانی بر میزان صراحت یا پوشیده‌گویی در متون مطبوعاتی، مطالعات فرهنگ ارتباطات، سال ۱۵، شماره ۲۵، صص ۱۷۱-۱۹۶.
- رضاپور، ابراهیم (۱۳۸۹)، رویکردهای پیکره‌ای به تحلیل انتقادی استعاره، زبان و زبان‌شناسی، دوره ۶، شماره ۱۲، صص ۱۷۳-۱۷۹.
- _____ (۱۳۹۴)، تحلیل انتقادی استعاره دستوری در گفتمان سیاسی روزنامه‌های داخلی، پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال ۷، شماره ۱، صص ۴۹-۶۴.
- رضاپور، ابراهیم و فردوس آقاگل‌زاده (۱۳۹۱)، نقش استعاره در برجسته‌سازی و حاشیه‌رانی ایدئولوژی در روزنامه‌های داخلی، زبان‌پژوهی، سال ۴، شماره ۷، صص ۶۸-۹۴.
- روشن، بلقیس و لیلا اردبیلی (۱۳۹۲)، مقدمه‌ای بر معناشناسی شناختی، تهران: علم.
- زابلی‌زاده، اردشیر و سیدندا موسوی (۱۳۹۴)، بررسی نقش استعاره در گفتمان خبری رسانه‌ای بین‌المللی، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، سال ۱، شماره ۲، صص ۵۷-۸۶.
- طوسی نصرآبادی، محمدرضا و بلقیس روشن (۱۳۹۵)، استعاره در عناوین خبری روزنامه‌های ورزشی ایران: بررسی موردی استعاره فوتبال، مجله پژوهش‌های زبان‌شناسی، سال ۸، شماره ۲، صص ۳۷-۴۸.
- گلفام، ارسلان و فاطمه یوسفی‌راد (۱۳۸۱)، زبان‌شناسی شناختی و استعاره، فصلنامه تازه‌های شناختی، شماره ۳، صص ۵۹-۶۴.
- نامور، زهرا و خدیجه امیری پریان (۱۳۹۶)، کاربرد استعاره‌های مفهومی در تیتراهای خبر ۲۰۳۰ شبکه دو سیما، مطالعه‌ای در چهارچوب معناشناسی شناختی، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، سال ۲۴، شماره ۱، صص ۱۴۹-۱۷۹.

- هاشمی، زهره (۱۳۸۹)، استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف و جانسون، مجله ادب پژوهی، شماره ۱۲، صص ۱۱۹-۱۴۰.

- هاوکس، ترسن (۱۳۷۷)، استعاره، ترجمه فرزانه طاهری، تهران: مرکز.

-Biber, D. (1988), **Variation across speech and writing**, Cambridge: Cambridge University Press.

-Billing, M. & K. MacMillan (2005), **Metaphor, idiom and ideology: the search for “no smoking guns” across time**, London: sage, Vol 16 (4): 459-480.

-Charteris-Black. J. (2004), **Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis**, New York: Palgrave MacMillan.

-Galperin, I.R., (1981), **Stylistics. Third Edition**, Moscow: Higher School.

-Kennedy, V. (2000), **Metaphor in the news- Introduction**, Metaphor and Symbol, 15 (4), PP. 209-211.

-Kitis, E., & Milapides, M. (1997), **Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse: A case study**, Journal of Pragmatics, 28, 557-590.

-Krennmayr, Tina (2011), **Metaphor in newspapers**, Netherlands: LOT.

-Kress, G. (1989), **Linguistic Processes in Sociocultural Practice**, Oxford University Press.

-Lakoff, G. (1993), **The Contemporary Theory of Metaphor**, In A. Ortony (ed.), Metaphor and Thought, 2nd ed, New York: Cambridge University Press. Pp. 202-251.

-Lakoff, G. (2002), **Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think**, Chicago: The University of Chicago Press, 415-418.

-Lakoff, G. & Johnson, M. (1980), **Metaphors We Live By**, Chicago: Chicago University Press.

-Musolff, A. (2006), **Metaphor scenarios in public discourse**, Metaphor and Symbol, 21(1), 23-38.

-Pragglejaz. (2007), **MIP: A method for identifying metaphorically Used words in discourse**, Metaphor and symbol, 22(1), 1-39.

-Reddy, M. J. (1979), **The conduit metaphor: A case of frame conflict in our language about language**, In A. Ortony (Ed.), Metaphor and Thought (pp. 284-310), Cambridge: Cambridge University Press.

-Stefanowitsch, A. (2006), **Corpus-based approaches to metaphor and metonymy**, in A. Stefanowitsch and S. Th. Gries (eds.) Corpus-based Approaches to Metaphor and Metonymy, Berlin: Mouton de Gruyter, 1-16.

-Zinken, J. (2003), **Ideological imagination: Intertextual and correlational metaphors in political discourse**, *Discourse & Society*, 14(4), 507-523.